Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Η πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό στην Ελλάδα το 2024

Περιεχόμενα

1. *Ο κατώτατος μισθός ως προσδιοριστικό συστατικό της βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης* 3

2. *Η εξέλιξη των τιμών, προσδιοριστικοί παράγοντες του πληθωρισμού και οι κοινωνικές του συνέπειες* 6

3. *Κατώτατος μισθός και οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα* . . 14

4. *Οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της αύξησης του κατώτατου μισθού* 21

Παράρτημα
Ο προσαρμοσμένος στις εισαγωγές αποπληθωριστής ΑΕΠ 25

Βιβλιογραφία 27

1. Ο κατώτατος μισθός ως προσδιοριστικό συστατικό της βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης

Τα τελευταία σχεδόν τρία χρόνια, η κρίση ακρίβειας έχει μειώσει σημαντικά την αγοραστική δύναμη και έχει επιδεινώσει το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων, θέτοντας πολλές οικογένειες, ειδικά τις πιο ευάλωτες, σε κίνδυνο υλικής στέρησης και δραματικής πτώσης του βιοτικού τους επιπέδου. Ελλείψει αποτελεσματικών κυβερνητικών παρεμβάσεων δημοσιονομικής, θεσμικής και εισοδηματικής πολιτικής, η σωρευτική διάβρωση των πραγματικών εισοδημάτων των εργαζομένων και ο κίνδυνος αύξησης της φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας απειλούν την οικονομική και την κοινωνική βιωσιμότητα. Είναι λοιπόν θεμελιακής σημασίας ζήτημα για την κοινωνική σταθερότητα της χώρας και την ανθεκτικότητα της οικονομίας να γίνουν ενεργητικές παρεμβάσεις εισοδηματικής πολιτικής και να ενεργοποιηθούν θεσμικές διαδικασίες στην αγορά εργασίας για την προστασία της αγοραστικής δύναμης και του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων και των οικογενειών τους.

Δεδομένου ότι οι κλαδικές συλλογικές διαπραγματεύσεις (που αφορούν μισθούς, ημερομίσθια, επιδόματα κ.λπ.) δεν έχουν αποκατασταθεί και υστερούν σημαντικά σε σύγκριση με το προ μνημονίων επίπεδό τους και οι μισθολογικές ωριμάνσεις των τριετιών για το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων εξακολουθούν να είναι παγωμένες, με αποτέλεσμα την αδυναμία προσαρμογής των ονομαστικών αμοιβών στις μεταβολές των τιμών, ο κατώτατος μισθός έχει αναδειχθεί μετά το 2019 σε βασικό θεσμικό εργαλείο προστασίας του βιοτικού επιπέδου των μισθωτών.

Το ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2021, 2022α, 2023) στις εκθέσεις του για τον κατώτατο μισθό έχει κατ' επανάληψη επισημάνει ότι ο πρωταρχικός στόχος του θεσμού του κατώτατου μισθού είναι, λαμβάνοντας υπόψη το πραγματικό κόστος ζωής, η προστασία των εργαζομένων από μια χαμηλή αμοιβή η οποία δεν διασφαλίζει ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης στους ίδιους και στις οικογένειές τους. Ο κατώτατος μισθός προσδιορίζει το ελάχιστο όριο βιοτικού επιπέδου που είναι κοινωνικά αποδεκτό στις δημοκρατίες, για εκείνους που βρίσκονται στο χαμηλότερο επίπεδο της κατανομής των αμοιβών. Επιπλέον, συμβάλλει στη διασφάλιση ενός δίκαιου και ισότιμου μεριδίου των καρπών της προόδου και ενός ελάχιστου μισθού διαβίωσης σε όλους όσοι εργάζονται και χρειάζονται προστασία από την απληστία των δυνάμεων της αγοράς. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να γίνει απολύτως αντιληπτό ότι ο κατώτατος μισθός ως θεσμός της αγοράς εργασίας αποτελεί δομικό στοιχείο των πολιτικών για την εξάλειψη της φτώχειας και τη μείωση των ανισοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των ανισοτήτων μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Επιπλέον, όπως έχει δείξει η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO) σε πολλές μελέτες και εκθέσεις της, ο κατώτατος μισθός είναι ένας προωθητικός μηχανισμός της οικονομικής ανάπτυξης με σημαντική συμβολή στην απασχόληση, στην άμβλυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων, στην ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης και στον περιορισμό της άτυπης οικονομίας. Στο σημείο αυτό αξίζει να θυμίσουμε για μια ακόμη φορά ότι στη δήλωση του ILO για το μέλλον της εργασίας –κατά τη συμπλήρωση εκατό χρόνων από την ίδρυσή του– υπογραμμίστηκε η σημασία της προστασίας των εργαζομένων μέσω του προσδιορισμού ενός «επαρκούς κατώτατου μισθού» (ILO, 2019), ενώ παράλληλα επισημάνθηκε ο κεντρικός ρόλος του κοινωνικού διαλόγου και των συλλογικών διαπραγματεύσεων στον καθορισμό του. Περαιτέρω, σε επίπεδο ΕΕ,[1] ο κατώτατος μισθός έχει γίνει τα τελευταία χρόνια το επίκεντρο συζητήσεων και σχετικών οδηγιών για την ανάγκη οι εργαζόμενοι να αμείβονται με δίκαιους και επαρκείς κατώτατους μισθούς, προάγοντας με τον

1 Βλ. ΕΕ (2022).

τρόπο αυτό τα δικαιώματά τους, όπως αυτά κατοχυρώνονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα των εργαζομένων σε δίκαιες συνθήκες εργασίας.

Η αξιοπρεπής διαβίωση των εργαζομένων είναι μια συνθήκη που συνάδει πλήρως και με τη στρατηγική της βιώσιμης και δίκαιης ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς, η οποία καθορίζει το πλαίσιο της Ατζέντας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη το 2030, στην υλοποίηση της οποίας έχει δεσμευτεί και η Ελλάδα. Η Ατζέντα 2030 αναγνωρίζει την πρωταρχική σημασία της πλήρους απασχόλησης, της ισότητας και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων. Υποστηρίζει ότι οι αξιοπρεπείς αμοιβές επηρεάζουν θετικά τα επίπεδα εισοδήματος και κατανάλωσης των νοικοκυριών, συμβάλλουν στη μείωση των διακρίσεων κατά των νέων και των γυναικών, στην αντιμετώπιση της φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας, στη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και στη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Εφόσον ο πρωταρχικός θεσμικός στόχος του κατώτατου μισθού είναι η διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τον εργαζόμενο και την οικογένειά του, τότε ο προσδιορισμός του ύψους του σε εθνικό επίπεδο δεν μπορεί παρά να ταυτίζεται με τον προσδιορισμό του αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, δεδομένων των οικονομικών και των κοινωνικών συνθηκών της κάθε χώρας και των αντιλήψεών της για την κοινωνική δικαιοσύνη. Η παραβίαση αυτής της αρχής αναφορικά με τον προσδιορισμό του ύψους του κατώτατου μισθού συνεπάγεται την αποδυνάμωση και την υπονόμευση του ίδιου του θεσμού και της σημασίας του για την κοινωνική συνοχή και για μια βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη.

2. Η εξέλιξη των τιμών, προσδιοριστικοί παράγοντες του πληθωρισμού και οι κοινωνικές του συνέπειες

Όπως προαναφέρθηκε, ένας κρίσιμος παράγοντας, μεταξύ άλλων, που πρέπει να ληφθεί υπόψη στον προσδιορισμό του ύψους του κατώτατου μισθού είναι η μεταβολή του πραγματικού κόστους ζωής στη χώρα μας, στον βαθμό που αυτή επηρεάζει την αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού, και γενικότερα των αμοιβών των εργαζομένων, και συνεπώς το επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσής τους. Ο παράγοντας αυτός χρήζει ιδιαίτερης αξιολόγησης σήμερα όχι μόνο εξαιτίας του κύματος ακρίβειας που, παρά την εξασθένησή του, συνέχισε και το 2023 να πλήττει τη χώρα με σοβαρές κοινωνικές συνέπειες, αλλά και εξαιτίας: α) του κινδύνου αναζωπύρωσής του τους προσεχείς μήνες λόγω της ιδιαίτερα τεταμένης γεωπολιτικής συγκυρίας, β) της σταδιακής απόσυρσης των μέτρων εισοδηματικής στήριξης των νοικοκυριών και της μέχρι σήμερα αναποτελεσματικότητας των κυβερνητικών παρεμβάσεων να αντιμετωπίσουν την ακρίβεια και γ) της ολιγοπωλιακής δομής και της ατελούς λειτουργίας του ανταγωνισμού σε πολλούς κλάδους της ελληνικής αγοράς.

Ειδικότερα, παρά την αποκλιμάκωσή του σε σύγκριση με τις αρχές του 2023, ο ρυθμός πληθωρισμού τους τελευταίους μήνες στη χώρα μας εμφανίζει, μεσοσταθμικά, αυξητικές τάσεις. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1, τον Δεκέμβριο του 2023 ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΓΔΤΚ) ανήλθε, σε ετήσια βάση, στο 3,5%, ποσοστό το οποίο, αν και μειωμένο σε σχέση με τους πρώτους τρεις μήνες του έτους, ήταν το υψηλότερο που καταγράφηκε από τον Απρίλιο και ύστερα. Αντίστοιχη τάση εμφανίζει και ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ), ο οποίος τον Δεκέμβριο του 2023 αυξήθηκε, σε ετήσια βάση, με ρυθμό 3,7% (έναντι 3,4% στο σύνολο της ΕΕ-27), προτού περιοριστεί στο 3,2% τον Ιανουάριο του 2024, ποσοστό υψηλότερο κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης. Τα στοιχεία υποδηλώνουν ότι, παρά τη μεσοσταθμική επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του γενικού επιπέδου τιμών το 2023, το κόστος ζωής συνέχισε να αυξάνεται, διαβρώνοντας το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των εργαζομένων και το βιοτικό τους επίπεδο.

Διάγραμμα 1: Ρυθμός μεταβολής ΓΔΤΚ και ΕνΔΤΚ (Ιούνιος 2021-Ιανουάριος 2024)

Πηγή: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ (πρόσβαση: 02.02.2024) (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Σημείωση: Μη διαθέσιμα στοιχεία για τη μεταβολή του ΓΔΤΚ στην Ελλάδα και του ΕνΔΤΚ στο σύνολο της ΕΕ-27 για τον Ιανουάριο του 2024.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι ο ΓΔΤΚ είναι ένας συμβατικός δείκτης τιμών, που μετρά σε συναθροιστικό επίπεδο τη μεταβολή του γενικού επιπέδου των τιμών. Ωστόσο, το βιοτικό επίπεδο ενός νοικοκυριού εξαρτάται από τη μεταβολή των τιμών στις κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών που συνθέτουν το καταναλωτικό του πρότυπο, το οποίο προσδιορίζει τη διάρθρωση της μηνιαίας δαπάνης του. Τα στοιχεία του Διαγράμματος 2 δείχνουν την εξέλιξη του τιμάριθμου σε τέσσερις βασικές κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών, που απορροφούν αθροιστικά το μεγαλύτερο μερίδιο της κατανάλωσης των νοικοκυριών.[2] Παρατηρούμε ότι στην κατηγορία «Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά», ο ΔΤΚ καταγράφει συνεχώς αυξήσεις σε ετήσια βάση που φτάνουν και σε διψήφιο νούμερο, με αποτέλεσμα τον Δεκέμβριο του 2023 να διαμορφωθεί σε επίπεδο κατά 31,2% υψηλότερο από εκείνο στο οποίο βρισκόταν πριν από το ξέσπασμα της πληθωριστικής κρίσης (Δεκέμβριος 2020). Επίσης, συνεχώς αυξητική τάση (με εξαίρεση τον Ιούνιο του 2023) κατέγραψε σε ετήσια βάση και ο ΔΤΚ στην κατηγορία «Μεταφορές», με το κόστος των αγαθών και των υπηρεσιών που εμπίπτουν στη συγκεκριμένη κατηγορία να είναι πλέον αυξημένο κατά 21,1% έναντι του Δεκεμβρίου του 2020. Σε θετικό επίπεδο κινήθηκε στο σύνολο των υπό εξέταση χρονικών περιόδων και ο ετήσιος πληθωρισμός στην κατηγορία «Ξενοδοχεία, καφέ, εστιατόρια», εξέλιξη που είχε ως συνέπεια το επίπεδο

2 Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, το 2022 η δαπάνη των νοικοκυριών για αγαθά και υπηρεσίες που ανήκουν στις υπό εξέταση κατηγορίες αντιστοιχούσε στο 64,7% του συνόλου της κατανάλωσής τους.

τιμών στη συγκεκριμένη κατηγορία τον Δεκέμβριο του 2023 να είναι αυξημένο κατά 15,2% συγκριτικά με τον αντίστοιχο μήνα του 2020.

Διάγραμμα 2: Ρυθμός μεταβολής ΓΔΤΚ και ΔΤΚ βασικών κατηγοριών του

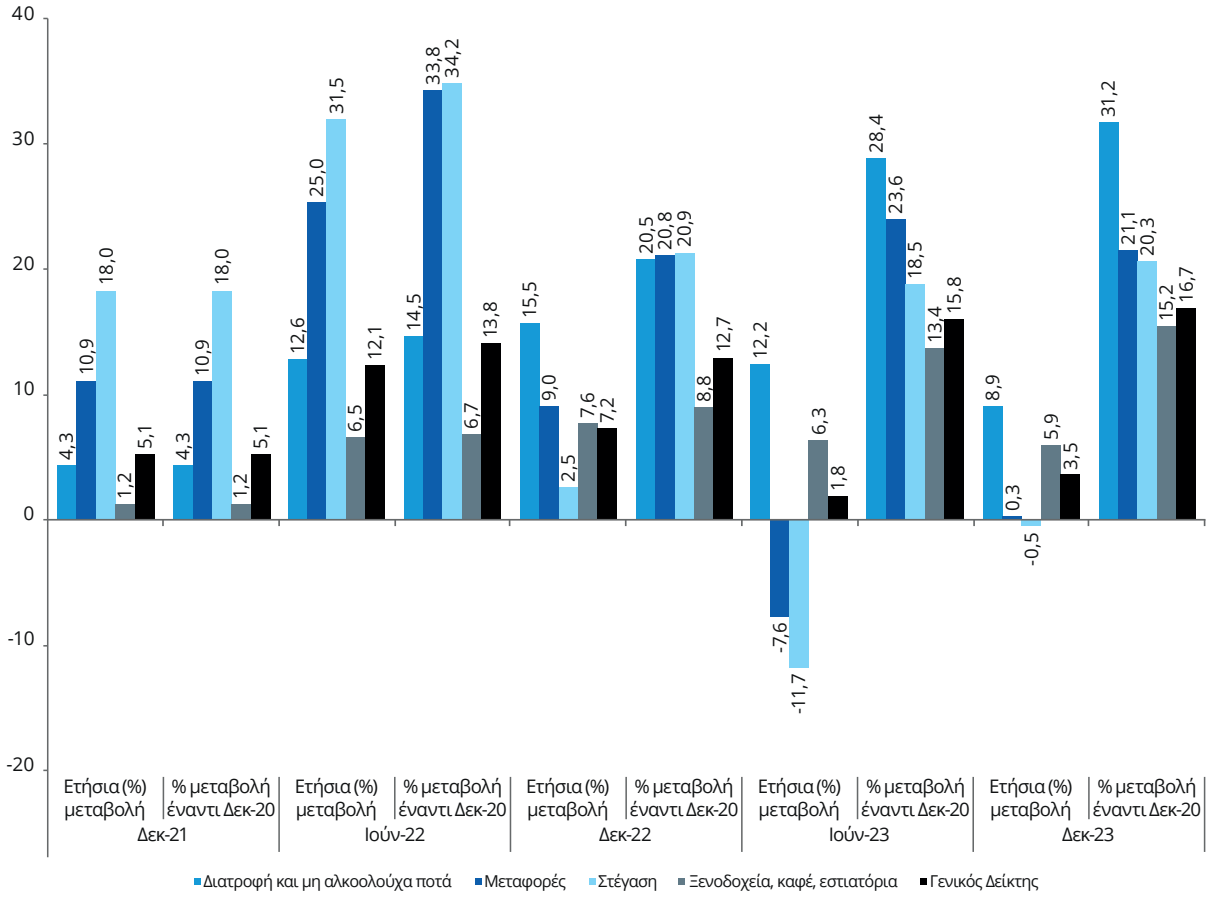

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (πρόσβαση: 31.01.2024) (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Αντίθετα, επηρεασμένος από την πτώση του κόστους ενέργειας, που ξεκίνησε το φθινόπωρο του 2022, ο πληθωρισμός στην κατηγορία «Στέγαση», παρά τη μεγάλη αύξηση που κατέγραψε στην αρχή της πληθωριστικής κρίσης, κινήθηκε σε ετήσια βάση σε αρνητικά επίπεδα τον Ιούνιο και τον Δεκέμβριο του 2023. Σε σύγκριση, ωστόσο, με τρία χρόνια πριν, ο ΔΤΚ στη συγκεκριμένη κατηγορία ήταν τον Δεκέμβριο του 2023 κατά 20,3% υψηλότερος.

Η εικόνα είναι παρόμοια αν εξετάσουμε το επίπεδο του συνόλου των εγχώριων τιμών, όπως αποτυπώνεται στον αποπληθωριστή του ΑΕΠ (βλ. Διάγραμμα 3). Παρά τον περιορισμό του ρυθμού μεταβολής του, το επίπεδό του εξακολουθεί να παραμένει υψηλό. Το γ΄ τρίμηνο του 2023 παρουσίασε μια τάση σταθεροποίησης σε ένα επίπεδο υψηλότερο κατά 0,16 μονάδες από το αντίστοιχο του α΄ τριμήνου του 2021, σε ένα περιβάλλον αβεβαιότητας σχετικά με τη μελλοντική του εξέλιξη για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Η αβεβαιότητα αυτή εγείρει δύο ζητήματα. Καταρχάς, στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης για τον νέο κατώτατο μισθό το 2024 θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το σοβαρό ενδεχόμενο μιας περαιτέρω υποβάθμισης της αγοραστικής του δύναμης λόγω της συνεχιζόμενης αύξησης του επιπέδου τιμών. Ένα δεύτερο ζήτημα σχετίζεται με τους παράγοντες που προσδιορίζουν την εξέλιξη των

εγχώριων τιμών και συγκεκριμένα με το κατά πόσο ενδέχεται να προκληθεί ένα σπιράλ αύξησης μισθών-τιμών. Μια τέτοια εξέλιξη δεν φαίνεται πιθανή στην περίπτωση της Ελλάδας, αφού σε αντίθεση με την Ευρωζώνη οι βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες των εγχώριων τιμών είναι πρώτα τα κέρδη και μετά οι εισαγωγές.

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 3, το οποίο παρουσιάζει τον αποπληθωριστή ΑΕΠ και τις βασικές συνιστώσες κόστους σε Ελλάδα και Ευρωζώνη,[3] μετά την υποχώρηση της συμμετοχής των εισαγωγών το α΄ εξάμηνο του 2023, το γ΄ τρίμηνο του 2023 ο βασικός προσδιοριστικός παράγοντας των εγχώριων τιμών στην Ελλάδα είναι το μοναδιαίο κέρδος (0,4 σε σύνολο 1,14 που ήταν ο αποπληθωριστής ΑΕΠ). Το ύψος αυτό ήταν 15% υψηλότερο από το αντίστοιχο του α΄ τριμήνου του 2021. Η συμβολή των εισαγωγών περιορίστηκε στο 0,38 από 0,41 το β΄εξάμηνο του 2022, αλλά παραμένει 28% υψηλότερα από το α΄τρίμηνο του 2021. Αντιθέτως, η συμβολή του μοναδιαίου κόστους εργασίας έμεινε σταθερή σε σχέση με το 2021.

Διάγραμμα 3: Αποπληθωριστής ΑΕΠ και οι συνιστώσες κόστους σε Ελλάδα και Ευρωζώνη (2021:1-2023:3, 2015=1)

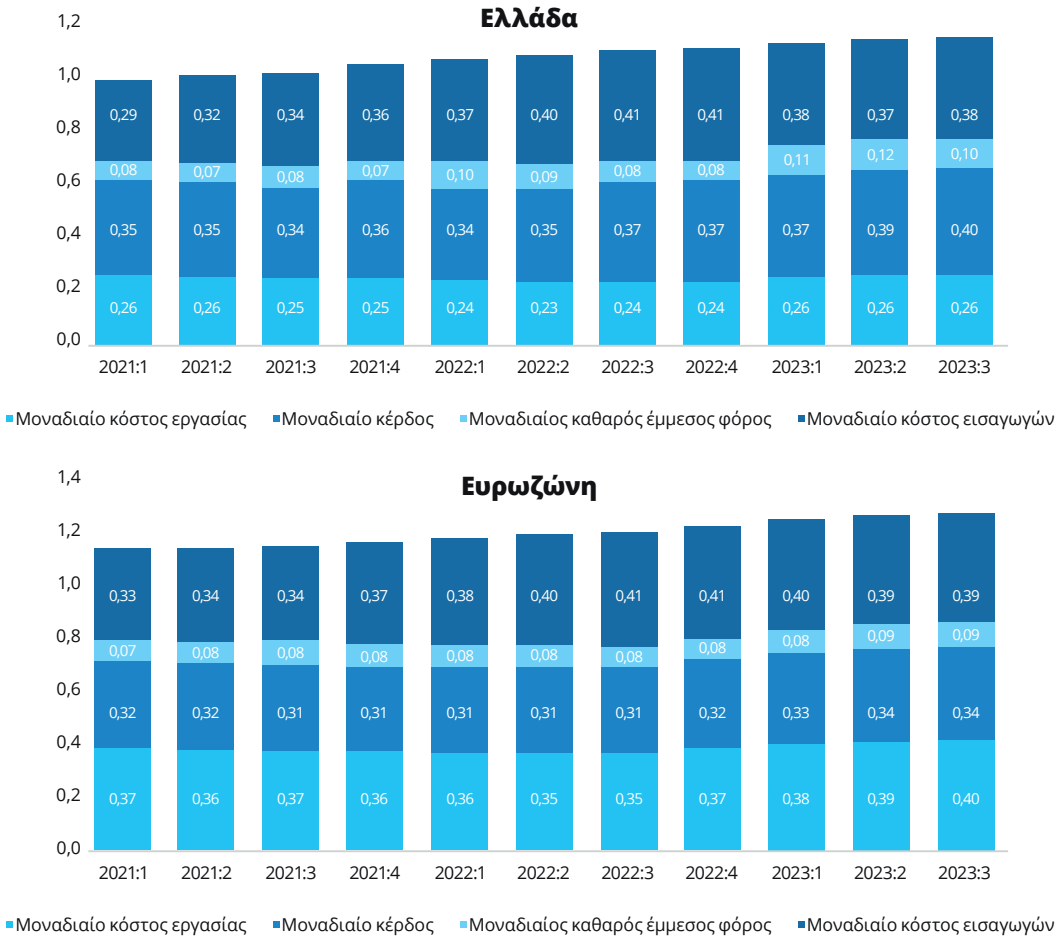

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ) (πρόσβαση: 06.02.24)

3 Για την προσαρμογή του αποπληθωριστή ΑΕΠ, ώστε να λαμβάνει υπόψη και το κόστος των εισαγωγών, βλ. Παράρτημα.

Στην Ευρωζώνη, η κατάσταση όσον αφορά τα κέρδη και τους μισθούς είναι πολύ διαφορετική. Τη μεγαλύτερη συμβολή στον αποπληθωριστή ΑΕΠ έχει το μοναδιαίο κόστος εργασίας, με 0,4 σε αποπληθωριστή ΑΕΠ ύψους 1,22, το οποίο είναι αυξημένο σε σχέση με το α΄ τρίμηνο του 2021 κατά 8% και ακολούθως το μοναδιαίο κόστος εισαγωγών με 0,39 μονάδες (αύξηση 19% στο ίδιο διάστημα). Το μοναδιαίο κέρδος είναι και αυτό αυξημένο σε σχέση με το 2021 αλλά με πολύ μικρότερο ρυθμό (6% έναντι του α΄ τριμήνου, όταν στην Ελλάδα η αντίστοιχη διαφορά είναι 15%). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η αύξηση των εγχώριων τιμών στην Ελλάδα είναι αποτέλεσμα του υψηλότερου κόστους των εισαγόμενων, κυρίως ενεργειακών, προϊόντων αλλά και έντονων κερδοσκοπικών πρακτικών και κερδών απληστίας που τροφοδοτούν την ακρίβεια. Επομένως, η ουσιαστική ενίσχυση του κατώτατου μισθού, στον βαθμό μάλιστα που θα συμπαρασύρει προς τα πάνω και άλλες μισθολογικές κατηγορίες, αποτελεί μείζονα επιλογή προστασίας του βιοτικού επιπέδου και αντιστροφής της τρέχουσας κατάστασης κρίσης αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Αναφορικά με την εξέλιξη του κατώτατου μισθού, παρά τις διαδοχικές αυξήσεις του τα τελευταία έτη, το ύψος του σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (PPS) είναι στη χώρα μας από τα χαμηλότερα σε σύγκριση με τα κράτη-μέλη της ΕΕ που έχουν θεσμοθετημένο κατώτατο μισθό (βλ. Διάγραμμα 4). Ειδικότερα, το α΄ εξάμηνο του 2024 (με δεδομένες τις μέχρι σήμερα συνθήκες) ο μηνιαίος κατώτατος μισθός στην Ελλάδα, αν και αυξημένος έναντι του αντίστοιχου περσινού διαστήματος, διαμορφώνεται στις 1.031 μονάδες, επίπεδο που είναι το όγδοο χαμηλότερο μεταξύ των 22 υπό εξέταση κρατών-μελών. Ενδεικτικό του χαμηλού επιπέδου του κατώτατου μισθού και των ανεπαρκών αυξήσεών του για την προστασία της αγοραστικής του δύναμης είναι ότι η κατάταξη της χώρα μας σε σύγκριση με το α΄ εξάμηνο του 2019 παραμένει η ίδια, ενώ βελτιώνεται οριακά συγκριτικά με το α΄ εξάμηνο του 2023. Ωστόσο, ο κατώτατος μηνιαίος μισθός σε όρους PPS στην Ελλάδα συνεχίζει το α΄ εξάμηνο του 2024 να υπολείπεται αρκετά του αντίστοιχου της Ρουμανίας, της Κροατίας, της Λιθουανίας, της Σλοβενίας και της Πολωνίας.

Διάγραμμα 4: Κατώτατος μηνιαίος μισθός στα κράτη-μέλη της ΕΕ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (PPS)

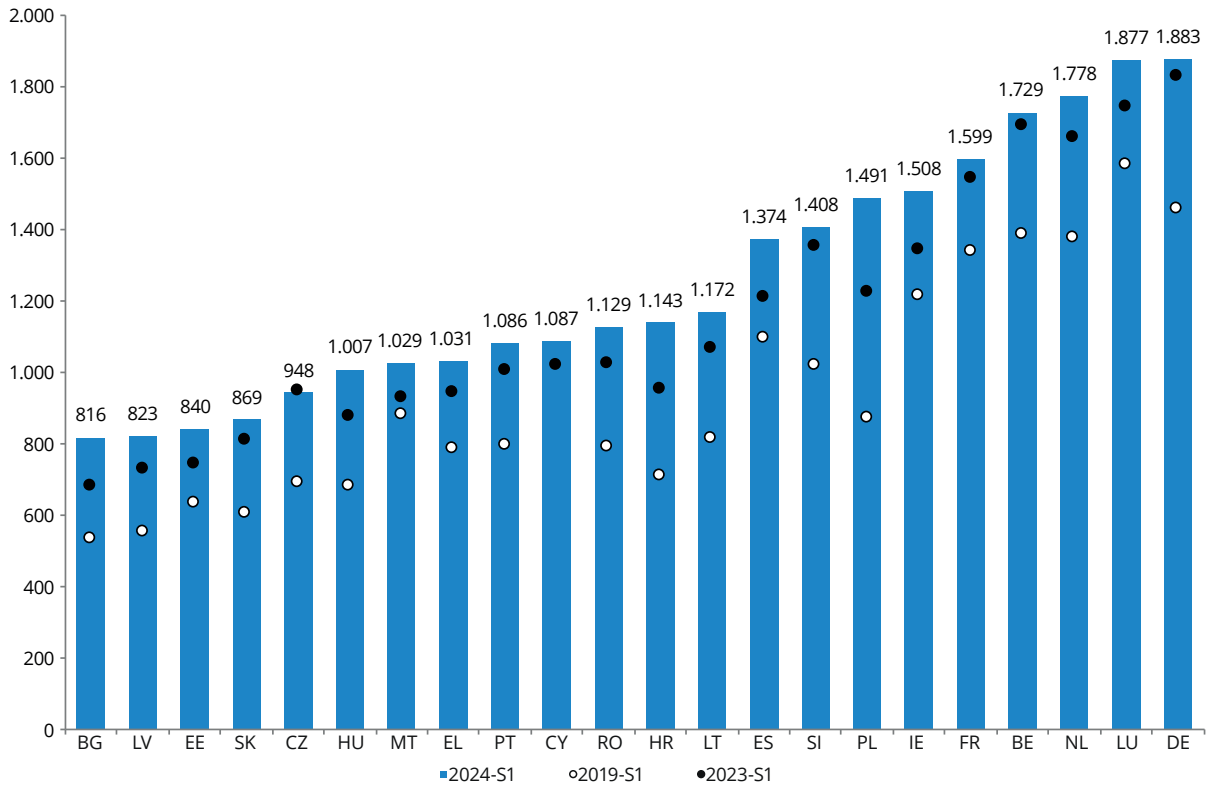

Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 31.01.2024)

Σημείωση: Ο κατώτατος μισθός εμφανίζεται σε δωδεκάμηνη βάση.

Η αναγκαιότητα για σημαντική αύξηση του κατώτατου μισθού αιτιολογείται και από τις ιδιαίτερα χαμηλές επιδόσεις που καταγράφει η Ελλάδα σε μια σειρά δείκτες οι οποίοι αποτυπώνουν το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων και των φτωχότερων εισοδηματικά νοικοκυριών. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2022 η χώρα εμφάνιζε το πέμπτο υψηλότερο ποσοστό εργαζομένων σε κίνδυνο φτώχειας μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, με την κατάταξή της μάλιστα να επιδεινώνεται συγκριτικά με το 2019. Επιπλέον, το ίδιο έτος το ποσοστό των νοικοκυριών που ανήκαν στο χαμηλότερο εισοδηματικό πεμπτημόριο και αντιμετώπιζαν συνθήκες σοβαρής υλικής και κοινωνικής στέρησης ήταν 44,5% (25,8 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27),[4] ενώ σε 88,3% ανερχόταν το ποσοστό των ατόμων που διαβιούσαν σε νοικοκυριά επίσης του 1ου εισοδηματικού πεμπτημορίου, των οποίων το κόστος στέγασης υπερέβαινε το 40% του διαθέσιμου εισοδήματός τους (βλ. Πίνακα 1).

4 Αντίστοιχα, το ποσοστό των μισθωτών ηλικίας άνω των 16 ετών που διαβιούσε σε συνθήκες σοβαρής υλικής και κοινωνικής στέρησης το 2022 ανερχόταν στο 20,6%.

Πίνακας 1: Επιλεγμένοι δείκτες βιοτικού επιπέδου (2019 και 2022)

	EL	Απόκλιση από EU (ποσοστιαίες μονάδες)	Κατάταξη (2019)	Κατάταξη (2022)
Ποσοστό υπερβολικής επιβάρυνσης του κόστους στέγασης (1ο πεμπτημόριο)	83,3	53,6	1/27	1/27
Ποσοστό εργαζομένων σε κίνδυνο φτώχειας	10,6	2,1	6/27	5/27
Ποσοστό σοβαρής υλικής και κοινωνικής στέρησης (1ο πεμπτημόριο)	44,5	25,8	3/27	3/27
Ποσοστό υποκειμενικής φτώχειας (μισθωτοί)	60,3	46,2	1/27	1/27
Ποσοστό πληθυσμού που διαβιοί σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας	12,3	3,3	1/27	1/27
Δαπάνη για «Διατροφή & μη αλκοολούχα ποτά» ως ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών (1ο πεμπτημόριο)	39,6	μ/δ	5/27	4/27

Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 31.01.2024) (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Σημείωση: Η τιμή του δείκτη «Δαπάνη για "Διατροφή & μη αλκοολούχα ποτά" ως ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών (1ο πεμπτημόριο)» στην Ελλάδα αναφέρεται στο έτος 2020. Η κατάταξη της Ελλάδας έναντι των άλλων κρατών-μελών της ΕΕ, με βάση την εξέλιξη του συγκεκριμένου δείκτη, αναφέρεται στα έτη 2015 (τρίτη στήλη) και 2020 (τέταρτη στήλη).

Το στοιχείο αυτό, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το 2020, δηλαδή πριν από το ξέσπασμα της πληθωριστικής κρίσης, η συνολική δαπάνη των πιο φτωχών νοικοκυριών για είδη διατροφής και μη αλκοολούχα ποτά απορροφούσε το 36,9% του διαθέσιμου εισοδήματός τους (το τέταρτο υψηλότερο ποσοστό στην ΕΕ), αποκαλύπτει την έκταση της κρίσης αξιοπρεπούς διαβίωσης που αντιμετωπίζουν οι πιο φτωχές και ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες στην Ελλάδα. Ενδεικτικό επίσης της κρίσης αυτής είναι και το γεγονός ότι το 2022 το 60,3% των μισθωτών θεωρούσε ότι ήταν δύσκολο ή πολύ δύσκολο γι' αυτούς να τα βγάλουν πέρα, όπως και ότι το ίδιο έτος το 12% του πληθυσμού ηλικίας 18-59 ετών στη χώρα μας διαβιούσε σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά τις συνθήκες διαβίωσής του.

3. *Κατώτατος μισθός και οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα*

Η πάγια θέση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ είναι ότι η πρωταρχική λειτουργία του κατώτατου μισθού είναι να εξασφαλίζει τουλάχιστον ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για τα άτομα που τον λαμβάνουν. Σύμφωνα με την Οδηγία της ΕΕ σχετικά με τον προσδιορισμό του κατώτατου μισθού και για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, η επάρκεια του κατώτατου μισθού όσον αφορά την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης «αποτελεί προαπαιτούμενο για την επίτευξη δίκαιης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης» (ΕΕ, 2022: 2).

Για την εκτίμηση του αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, που αποτελεί το ελάχιστο σημείο αναφοράς για τον προσδιορισμό του κατώτατου μισθού, έχουν αναπτυχθεί δύο διαφορετικές προσεγγίσεις. Η πρώτη προσέγγιση αντιμετωπίζει την αξιοπρεπή διαβίωση από την πλευρά του πραγματικού κόστους ζωής. Ο αξιοπρεπής κατώτατος μισθός θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να χρηματοδοτήσει ένα καλάθι προϊόντων και υπηρεσιών, το οποίο κρίνεται κοινωνικά αποδεκτό για την εξασφάλιση της αξιοπρεπούς διαβίωσης του ατόμου που λαμβάνει τον κατώτατο μισθό και των εξαρτώμενων μελών της οικογένειάς του (βλ. ενδεικτικά Anker and Anker 2017, Eurofound, 2018).

Η δεύτερη προσέγγιση αξιολογεί τον κατώτατο μισθό αξιοπρεπούς διαβίωσης βάσει δεικτών που αποτυπώνουν ένα ορισμένο ποσοστό, συγκεκριμένα το 60% του διάμεσου και το 50% του μέσου ακαθάριστου μισθού πλήρους απασχόλησης της οικονομίας. Οι δύο αυτοί δείκτες αποτελούν εναλλακτικές ποσοτικές εκτιμήσεις για το κατώφλι της σχετικής φτώχειας. Όπως έχουμε υπογραμμίσει με έμφαση σε προηγούμενη έκθεσή μας (ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2023), ο προσδιορισμός του κατώτατου μισθού βάσει ενός ποσοστού του διάμεσου και του μέσου μισθού αποτυπώνει ενδεικτικά κατώτατα όρια εισοδήματος που προστατεύουν το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων από το να περάσει κάτω από το κατώφλι της φτώχειας. Σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν ανώτατα όρια στον προσδιορισμό του ύψους του ονομαστικού κατώτατου μισθού. Πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι η επιλογή του καθενός από αυτούς τους δύο δείκτες έχει θετικά και αρνητικά στοιχεία, τα οποία χρειάζεται κάθε φορά που συνεκτιμώνται για τον προσδιορισμό του ύψους του κατώτατου μισθού να αξιολογούνται βάσει της θεσμικής οργάνωσης της εθνικής αγοράς εργασίας, των μισθολογικών ανισοτήτων, του βαθμού συγκεντροποίησης των συλλογικών διαπραγματεύσεων, του ποσοστού κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας, της θεσμοθέτησης μηχανισμών τιμαριθμικής προσαρμογής κ.ά.

Επιπροσθέτως, όπως έχει υπογραμμίσει το ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2023), η ποσοτική εκτίμηση των δύο δεικτών είναι ευαίσθητη σε παράγοντες όπως η αδήλωτη εργασία και η ψευδώς δηλωμένη εργασία, που αλλοιώνουν την αντικειμενικότητα της κατανομής των αμοιβών στην οικονομία. Η ελληνική οικονομία είναι μια περίπτωση όπου τα φαινόμενα αυτά αποτελούν διαχρονικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας και της επιχειρηματικής της οργάνωσης, εξαιτίας του μεγάλου πληθυσμού πολύ μικρών επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, η απορρύθμιση της ελληνικής αγοράς εργασίας στη διάρκεια της κρίσης χρέους και της εφαρμογής των μνημονίων και η αποδυνάμωση του θεσμικού ρόλου των συλλογικών συμβάσεων εργασίας έχουν διαταράξει περαιτέρω τη στατιστική κατανομή των μισθών. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι η θεσμική προστασία των εργαζομένων και των αμοιβών τους από συλλογικές διαπραγματεύσεις και συλλογικές συμβάσεις εργασίας είναι αξιοσημείωτα χαμηλή στη χώρα μας. Σύμφωνα με την τελευταία εκτίμησή μας, το 2023 το ποσοστό κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας δυνητικά φτάνει στο

31%. Η ουσιαστική ενίσχυση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και του ποσοστού κάλυψης των εργαζομένων από αυτές θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση των κλαδικών μισθών ομαλοποιώντας τη στατιστική κατανομή των μισθών σε συνθήκες υψηλού πληθωρισμού και προστατεύοντας ευρύτερες ομάδες εργαζομένων από την ακρίβεια.

Συνεπώς, η επιλογή αξιόπιστων στατιστικών δεδομένων πρέπει να είναι βασικό κριτήριο για τον ποσοτικό προσδιορισμό των δεικτών που προαναφέρθηκαν, ώστε να αποτελούν φερέγγυους δείκτες αξιολόγησης του ύψους του κατώτατου μισθού. Επίσης, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο προσδιορισμός του κατώτατου μισθού στις δημοκρατίες οφείλει να γίνεται βάσει ενός εθνικού –προσδιορισμένου αναπτυξιακά και κοινωνικά– ορίου ευημερίας και όχι βάσει της οριακής ανταγωνιστικότητας διαφορετικών μεγεθών επιχειρήσεων της εθνικής οικονομίας, που έχουν πολύ χαμηλή ροπή στην ανάπτυξη και στη χρήση νέων τεχνολογιών.

Στο πλαίσιο αυτό η ανάλυσή μας για τον προσδιορισμό του κατώτατου μισθού για το 2024 θα εστιάσει στον δείκτη Kaitz και συγκεκριμένα στη μέτρηση του λόγου του κατώτατου μισθού προς τον διάμεσο μισθό πλήρους απασχόλησης για την ελληνική οικονομία. Η ποσοτικοποίηση του δείκτη μάς δίνει εμπειρικά ευρήματα για τη σχετική θέση αυτών που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό στη συνολική κατανομή των μισθών και στη διανομή του εισοδήματος, καθώς και για την αποτελεσματικότητα του κατώτατου μισθού στην αντιμετώπιση των φαινομένων της εργασιακής φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας. Τα στοιχεία που χρησιμοποιούμε στην ανάλυσή μας αντλούνται από την επίσημη βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ, την οποία, δεδομένων των προαναφερθέντων διαρθρωτικών χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας, θεωρούμε πιο ενδεδειγμένη για τη μέτρηση του δείκτη Kaitz.

Ένας περιορισμός της συγκεκριμένης βάσης δεδομένων είναι ότι στην τρέχουσα χρονική περίοδο η διαθεσιμότητα των στοιχείων για τον διάμεσο μισθό φτάνει μέχρι και το 2022. Στην παρούσα χρονική στιγμή μια ρεαλιστική εκτίμηση του δείκτη Kaitz για το 2023 θα μπορούσε να συμπεριλάβει στη μεταβολή του δείκτη την εκτίμηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ετήσια αύξηση του ονομαστικού μέσου μισθού πλήρους απασχόλησης το 2023 (4,8%). Οπότε στην ανάλυση που ακολουθεί εφαρμόζουμε την υπόθεση ότι ο διάμεσος μισθός το 2023 αυξήθηκε όσο και ο ονομαστικός μέσος μισθός πλήρους απασχόλησης. Με βάση αυτή την υπόθεση και την αύξηση του κατώτατου μισθού το 2023 υπολογίζεται ο δείκτης για το ίδιο έτος.

Διάγραμμα 5: Δείκτης Kaitz (κατώτατος μισθός προς διάμεσο μισθό πλήρους απασχόλησης, 2010-2023)

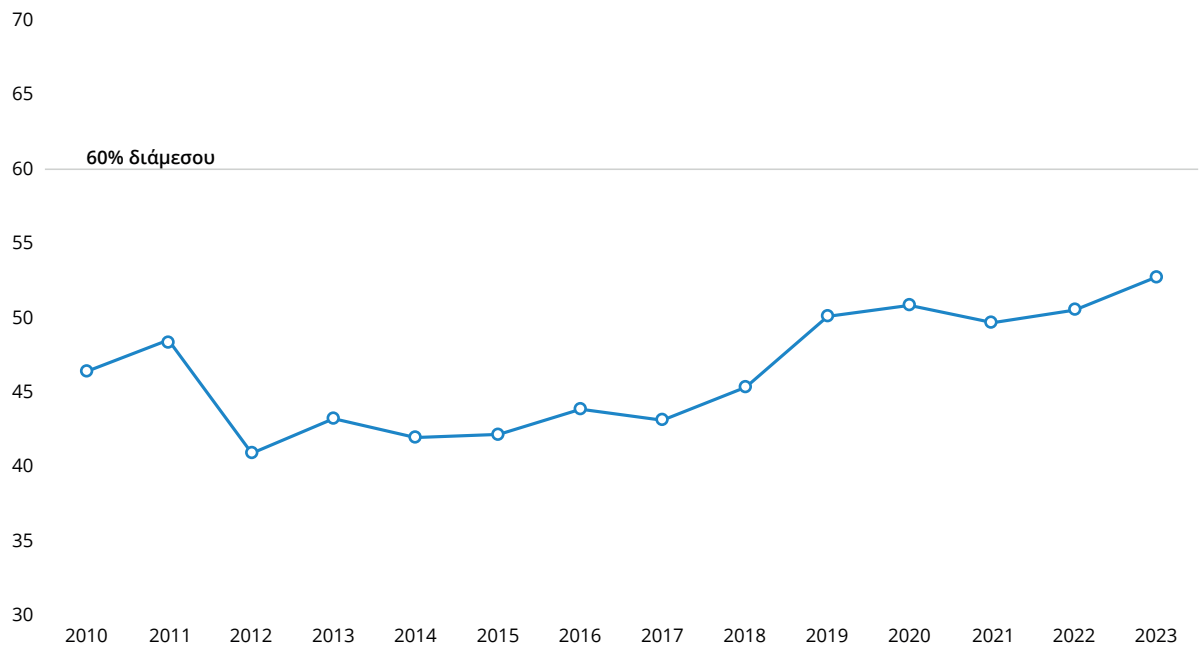

Πηγή: ΟΟΣΑ και Ameco (πρόσβαση: 01.02.24) (εκτιμήσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Σημείωση: Το 2023 αποτελεί εκτίμηση με βάση τα στοιχεία της Ameco για την εξέλιξη του μέσου μισθού το 2023. Συγκεκριμένα, για την εξεύρεση του διάμεσου μισθού του 2022 σε ευρώ αξιοποιήθηκε ο δείκτης του ΟΟΣΑ και ο μεσοσταθμικός κατώτατος μισθός του ίδιου έτους. Εν συνεχεία, ο διάμεσος αυξήθηκε με βάση την εξέλιξη του μέσου μισθού. Ο δείκτης Kaitz του 2023 προέκυψε από τη διαίρεση του κατώτατου μισθού του 2023 με τον εκτιμώμενο διάμεσο της ίδιας χρονιάς.

Παρατηρούμε ότι, παρά τις αυξήσεις του κατώτατου μισθού τα τελευταία δύο χρόνια, ο δείκτης Kaitz παραμένει χαμηλότερος του 60%, υποδηλώνοντας ότι ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα βρίσκεται κάτω από το κατώφλι της σχετικής φτώχειας. Το 2022 ο δείκτης Kaitz βρισκόταν στο 50,6% και το 2023 εκτιμάται ότι βρίσκεται στο 54%, εύρημα που αναδεικνύει το μεγάλο έλλειμμα αξιοπρεπούς διαβίωσης για όσους αμείβονται με τον κατώτατο μισθό και τον υψηλό κίνδυνο υλικής στέρησης των οικογενειών τους, αφού βρίσκονται κάτω από το κατώφλι της σχετικής φτώχειας. Εάν ο κατώτατος μισθός το 2024 αυξανόταν τόσο, ώστε ο νέος κατώτατος μισθός να έφτανε στο 60% του διάμεσου μισθού του 2023, θα επρόκειτο για μια επιλογή πολιτικής που θα διασφάλιζε ότι οι εργαζόμενοι που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό δεν θα ήταν στο φάσμα της σχετικής φτώχειας, όπου βρίσκονται σήμερα, και επίσης ότι θα μπορούσαν να αντεπεξέλθουν καλύτερα στις πιέσεις που το συνεχιζόμενο κύμα ακρίβειας σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες ασκεί στην αγοραστική τους δύναμη.

Εκτός όμως από τη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, είναι σημαντικό για την οικονομική και την κοινωνική σταθερότητα να εξασφαλίζεται και ο δίκαιος επιμερισμός του εθνικού εισοδήματος, στόχος που αποτελεί βασικό πυλώνα του ΟΗΕ για την Βιώσιμη Ανάπτυξη. Για την ταυτόχρονη αντιμετώπιση της σχετικής φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας είναι θεμελιακής σημασίας ο κατώτατος μισθός το 2024 να αυξηθεί περαιτέρω και σύμφωνα με την τάση του ρυθμού μεταβολής της παραγωγικότητας της εργασίας, έτσι ώστε να διατηρείται το εισοδη-

ματικό μερίδιο των εργαζομένων που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό στο εθνικό εισόδημα σταθερό. Το Διάγραμμα 6 παρουσιάζει την τάση μεταβολής της παραγωγικότητας της εργασίας για την Ελλάδα. Μετά την πανδημική περίοδο και το ξέσπασμα του κύματος ακρίβειας το 2022, η παραγωγικότητα της εργασίας το 2023 ομαλοποιήθηκε ακολουθώντας μια σταθερή και αυξητική τάση. Κατά μέσο όρο, τους μήνες Ιανουάριο έως και Σεπτέμβριο του 2023 η παραγωγικότητα της εργασίας αυξήθηκε κατά 2,25% έναντι της ίδιας περιόδου του 2022.

Διάγραμμα 6: Δείκτης εξέλιξης της πραγματικής παραγωγικότητας της εργασίας (2018:1-2023:3, σταθερές τιμές 2015)

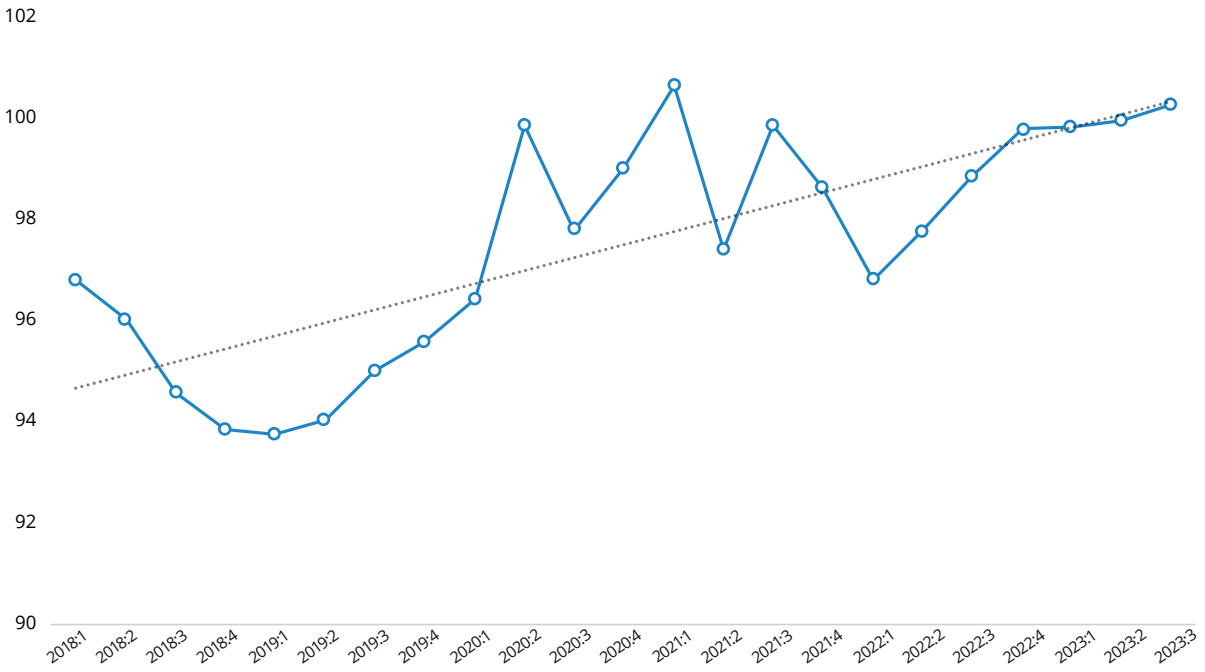

Πηγή: Eurostat (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ) (πρόσβαση: 01.02.24)

Σημείωση: Κυλιόμενοι μέσοι όροι τεσσάρων περιόδων.

Τέλος, για την προστασία της αγοραστικής δύναμης και του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων από την απληστία κερδών που ασταμάτητα τροφοδοτεί την ακρίβεια, θα πρέπει η προσαρμογή του κατώτατου μισθού για το 2024 να συμπεριλαμβάνει την ονομαστική του διόρθωση βάσει των επίσημων προβλέψεων για την εξέλιξη του πληθωρισμού το τρέχον έτος. Ιδανικά η διόρθωση αυτή θα έπρεπε να γίνει βάσει της εκτίμησης του πληθωρισμού που προσδιορίζει την αγοραστική δύναμη του 1ου πεμπτημορίου στην κατανομή του εισοδήματος.

Με δεδομένα τα παραπάνω, ο Πίνακας 2 παρουσιάζει την πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό το 2024. Το 2023 ο μεικτός διάμεσος μισθός πλήρους απασχόλησης εκτιμάται στα 1.443 ευρώ μηνιαίως, με το 60% του διάμεσου μισθού, που είναι το κατώφλι της σχετικής φτώχειας, να ανέρχεται στα 866 ευρώ. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας το 2023 και τον εκτιμώμενο πληθωρισμό για το 2024, ο κατώτατος μισθός θα πρέπει να ανέλθει στα 908 ευρώ, ώστε να υπάρξει ουσιαστική προστασία των μισθωτών που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό από την ακρίβεια, να απεγκλωβιστούν από την παγίδα της σχετικής φτώχειας και να μη μεταβληθεί η θέση τους στη διανομή του εισοδήματος.

Πίνακας 2: Προσδιορισμός του μηνιαίου κατώτατου μισθού το 2024

	Πρόταση ΙΝΕ ΓΣΕΕ: Κατώτατος μηνιαίος μισθός 2024
Διάμεσος μισθός σε ευρώ (2023)	1.443
Κατώτατος μισθός (60% διάμεσου)	866
Κατώτατος μισθός (60% διάμεσου + 2,25% αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας 2023 + 2,6% προσδοκώμενος πληθωρισμός 2024)	908

***Πηγή*:** ΟΟΣΑ, Ameco και ΥΠΟΙΚ (πρόσβαση: 01.02.24) (εκτιμήσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Όμως, πέραν του κατώτατου μισθού, η ομαλή λειτουργία της αγοράς εργασίας σε ένα πλαίσιο βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης εξασφαλίζεται και μέσα από την αποτελεσματική κάλυψη των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Σύμφωνα με την Οδηγία της ΕΕ, τα κράτη-μέλη, με τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, θα πρέπει να αναλάβουν σχέδιο δράσης με σκοπό να αυξηθεί το ποσοστό κάλυψης των συλλογικών διαπραγματεύσεων τουλάχιστον στο 80% (ΕΕ, 2022). Επιπλέον, θα πρέπει το πλαίσιο των συλλογικών διαπραγματεύσεων να ενισχύει την ικανότητα των κοινωνικών εταίρων να συμμετέχουν σε συλλογικές διαπραγματεύσεις σε κλαδικό ή διακλαδικό επίπεδο, με ουσιαστικό και εμπεριστατωμένο τρόπο, και να προστατεύει τους εργαζομένους και τα συνδικαλιστικά μέλη από τυχόν διακρίσεις (ΕΕ, 2022).

Στο πλαίσιο αυτό, με δεδομένο τον υψηλό πληθωρισμό και τη μακροχρόνια και σωρευτική απώλεια αγοραστικής δύναμης και βάσει του μείζονος στόχου των συνδικάτων, που είναι η διασφάλιση συνθηκών στις οποίες κανένας εργαζόμενος που αμείβεται με τον κατώτατο μισθό να μη βρίσκεται κάτω από το κατώφλι της φτώχειας και να έχει ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο ο ίδιος και η οικογένειά του, η ολιστική πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό το 2024 είναι η εξής:

- Άμεση αύξηση του κατώτατου μισθού στα 908 ευρώ μηνιαίως και επαναφορά του καθορισμού του στον θεσμό της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, καθώς ο ρόλος και η λειτουργία της ως ελάχιστου γενικού ορίου προστασίας με καθολική εφαρμογή σε όλους τους εργαζομένους στο πλαίσιο διαβούλευσης μεταξύ των κοινωνικών εταίρων είναι κρίσιμης σημασίας για την αποδοχή του τελικού προσδιορισμού του ύψους του, την ενίσχυση της κοινωνικής και εργασιακής ειρήνης, και τελικά τη συμμόρφωση των εργοδοτών, που θα επιτρέψει την αύξηση της αποτελεσματικότητας των θετικών του επιδράσεων στην οικονομία, την κοινωνία και τη δημοκρατία.

- Αποκατάσταση των προστατευτικών ρυθμίσεων του ατομικού και του συλλογικού εργατικού δικαίου (καθολικότητα ισχύος των όρων των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, πλήρης μετενέργειά τους, αρχή της εύνοιας στη «συρροή» τους και επέκταση της ισχύος τους).

- Άρση θεσμικών και νομοθετικών εμποδίων για την αύξηση της κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας (άνω του 80% των μισθωτών).

- Ενίσχυση της Επιθεώρησης Εργασίας για αποτελεσματική αντιμετώπιση της εργοδοτικής παραβατικότητας.

- Ρύθμιση και έλεγχος των ευέλικτων και των άτυπων μορφών εργασίας για την προστασία των κατώτατων ορίων αμοιβής και των συνθηκών εργασίας.

4. Οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της αύξησης του κατώτατου μισθού

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται εκτιμήσεις σχετικά με την επίδραση που έχει ο κατώτατος μισθός στην παραγωγικότητα της εργασίας και σε μια σειρά κοινωνικών δεικτών, όπως το ποσοστό υπερβολικής επιβάρυνσης του κόστους στέγασης για το 1ο πεμπτημόριο –δηλαδή το φτωχότερο– της εισοδηματικής κλίμακας, το ποσοστό των μισθωτών σε κίνδυνο φτώχειας, το ποσοστό σοβαρής υλικής και κοινωνικής στέρησης, το ποσοστό υποκειμενικής φτώχειας καθώς και το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιοί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας.

Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται εκτιμήσεις σχετικά με την επίδραση που έχει ο κατώτατος μισθός στην παραγωγικότητα της εργασίας.[5] Η θεμελίωση αυτής της εκτίμησης προκύπτει από αυτό που στη βιβλιογραφία είναι γνωστό ως «μισθός αποδοτικότητας» (ή εναλλακτικά Webb effect), σύμφωνα με το οποίο ένας υψηλότερος μισθός δίνει κίνητρο στον μισθωτό να εργαστεί πιο παραγωγικά (Lavoie and Stockhammer 2013).[6] Με βάση τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων, η ποσοστιαία αύξηση του πραγματικού κατώτατου μισθού κατά μία μονάδα μπορεί να επιφέρει ένα θετικό αποτέλεσμα που κυμαίνεται μεταξύ 0,06% και 0,12% στην παραγωγικότητα της εργασίας, ανάλογα με τη μέθοδο εκτίμησης.[7] Συνεπώς, η προτεινόμενη από το ΙΝΕ ΓΣΕΕ αύξηση του κατώτατου μισθού θα έχει θετική επίδραση στην παραγωγικότητα της εργασίας.

5 Για παρόμοιες εμπειρικές εκτιμήσεις τόσο σε μικροοικονομικό όσο και σε μακροοικονομικό επίπεδο και για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. McLaughlin (2009), Croucher and Rizov (2012) και Alvarez and Fuentes (2018).

6 Σαφώς η παραγωγικότητα αποτελεί μια περίπλοκη έννοια, ενώ οι αιτίες της εξέλιξής της είναι πολυπαραγοντικές (Mayhew and Neely, 2006). Για παράδειγμα, σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας είναι η επένδυση των επιχειρήσεων σε Έρευνα και Ανάπτυξη, τομέας στον οποίο οι ελληνικές επιχειρήσεις υστερούν σημαντικά σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2022β). Δεδομένου ότι σκοπός των εκτιμήσεων είναι να εστιάσουν στον κατώτατο μισθό ως μισθό αποδοτικότητας, χρησιμοποιείται ως επεξηγηματική μεταβλητή η παραγωγικότητα με υστερήσεις υπό την έννοια ότι η υστέρηση ενσωματώνει άρρητα την επίδραση των άλλων παραγόντων.

7 Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της μεθόδου Ordinary Least Square (OLS) φαίνεται να είναι πιο αξιόπιστα από τη μέθοδο AutoRegressive Distributed Lag (ARDL), δεδομένου ότι στη δεύτερη παρατηρείται υψηλή συγγραμικότητα μεταξύ του κατώτατου μισθού και των υστερήσεων της παραγωγικότητας της εργασίας. Συγκεκριμένα, ο δείκτης Variance Inflation Factor στην πρώτη περίπτωση είναι κοντά στο 2 και για τις δύο μεταβλητές, ενώ στη δεύτερη περίπτωση είναι υψηλότερος του 10. Οι υπόλοιποι έλεγχοι υποδεικνύουν ότι και τα δύο υποδείγματα συμπεριφέρονται ομαλά.

Πίνακας 3: Επίδραση του κατώτατου μισθού στην παραγωγικότητα της εργασίας (1999:1-2023:3, σταθερές τιμές 2015)

Ordinary Least Square (OLS)		AutoRegressive Distributed Lag (ARDL)	
Μεταβλητή	Συντελεστής	Μεταβλητή	Συντελεστής
C	-0,05	Prod.(-1)	0,56**
MinW	0,12*	Prod.(-2)	0,27***
Prod.(-1)	0,85***	Prod.(-3)	0,36**
DumEAP	-0,00	Prod.(-4)	-0,26**
DumCOVID	-0,02**	MinW	0,06*
		DumEAP	0,00
		DumCOVID	-0,01*
Adj.R^2	0,87		0,89
Durbin-Watson	2,54		2,04
F-Stat	168.69***		-
Variance Inflation Factor	MinW = 2.09 Prod.(-1) = 2.15		> 10

***Πηγή*:** Εκτιμήσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ

*Σημείωση: Το C αποτυπώνει τον σταθερό όρο, το MinW τον πραγματικό κατώτατο μισθό σε λογαριθμική μορφή, το prod την πραγματική παραγωγικότητα της εργασίας σε λογαριθμική μορφή, το DumEAP είναι ψευδομεταβλητή που λαμβάνει την τιμή 1 το β΄ τρίμηνο του 2012 και το β΄ τρίμηνο του 2019, ενώ την υπόλοιπη περίοδο είναι 0, και αντίστοιχα το DumCOVID είναι ψευδομεταβλητή που παίρνει τιμή 1 το β΄ τρίμηνο του 2020 και 0 στα υπόλοιπα τρίμηνα. Τα *,**,*** αντικατοπτρίζουν επίπεδα 10%, 5% και 1% στατιστικής σημαντικότητας. Οι μεταβλητές είχαν μοναδιαία ρίζα πρώτου βαθμού. Στους εκτιμητές ARDL οι υστερήσεις επιλέχθηκαν αυτόματα με βάση τα SIC και HAC Newey-West (max. lags 4). Στην περίπτωση ARDL η μακροχρόνια σχέση βρέθηκε στατιστικά μη σημαντική. Με βάση τα Engle-Granger και Johansen test απορρίφθηκε η συνολοκλήρωση των δύο μεταβλητών.*

Ο Πίνακας 4 παρουσιάζει εκτιμήσεις σχετικά με την επίδραση που έχει ο πραγματικός κατώτατος μισθός στους προαναφερθέντες κοινωνικούς δείκτες. Συμπληρωματικά, περιλαμβάνονται στις εκτιμήσεις ως μεταβλητές που εξηγούν την εξέλιξη των κοινωνικών δεικτών, ο ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ και οι κατά κεφαλήν πραγματικές κοινωνικές δαπάνες που αποδίδονται με κριτήριο το εισόδημα των δικαιούχων.

Πίνακας 4: Επίδραση του κατώτατου μισθού στους κοινωνικούς δείκτες (2014-2022, σταθερές τιμές 2015)

Κοινωνικοί δείκτες	Ποσοστό υπερβολικής επιβάρυνσης του κόστους στέγασης (1ο πεμπτημόριο)	Ποσοστό εργαζομένων σε κίνδυνο φτώχειας	Ποσοστό σοβαρής υλικής και κοινωνικής στέρησης (1ο πεμπτημόριο)	Ποσοστό υποκειμενικής φτώχειας (μισθωτοί)	Ποσοστό πληθυσμού που διαβιοί σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας
Σταθερός όρος	20,49***	28,45***	95,72***	16,71***	83,59***
Πραγματικό ΑΕΠ (%)	-44,24*	-1,18	-9,99	-10,17	-0,51
Κατά κεφαλήν πραγματικές κοινωνικές δαπάνες βάσει εισοδηματικών κριτηρίων	-0,01	-0,01*	-0,01	-0,03*	-0,02
Πραγματικός κατώτατος μισθός	-0,18***	-0,02*	-0,06**	-0,08***	-0,04**
Adj. R^2	0,88	0,79	0,83	0,93	0,87
F-Stat	15,39**	8,57**	10,5**	27,16***	13,89**

Πηγή: Εκτιμήσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ

*Σημείωση: Στις παλινδρομήσεις χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος OLS. Τα *,**,*** αντικατοπτρίζουν επίπεδα 10%, 5% και 1% στατιστικής σημαντικότητας.*

Αξίζει να σημειωθεί ότι, λόγω έλλειψης στοιχείων για πολλούς από τους κοινωνικούς δείκτες πριν από το 2014, τα αποτελέσματα είναι ενδεικτικά. Σε όλες τις περιπτώσεις ο πραγματικός κατώτατος μισθός έχει μια στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση στους δείκτες. Η αύξησή του βελτιώνει τις συνθήκες διαβίωσης των εργαζομένων που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό. Αντιθέτως, ο ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ φαίνεται να έχει μια ισχυρή και στατιστικά σημαντική επίδραση μόνο στην περίπτωση του ποσοστού υπερβολικής επιβάρυνσης του κόστους στέγασης. Στους υπόλοιπους δείκτες η επίδραση δεν είναι στατιστικά σημαντική, αποτελώντας ένδειξη ότι τα οφέλη της μεγέθυνσης του εθνικού εισοδήματος δεν διαχέονται ισομερώς στην κοινωνία. Οι κατά κεφαλήν πραγματικές κοινωνικές δαπάνες με εισοδηματικά κριτήρια είναι στατιστικά σημαντικές μόνο όσον αφορά το ποσοστό των μισθωτών σε κίνδυνο φτώχειας και το ποσοστό υποκειμενικής φτώχειας. Το αποτέλεσμα αυτό επισημαίνει την περιορισμένη αποδοτικότητα του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

Με βάση τα παραπάνω εμπειρικά ευρήματα, ο κατώτατος μισθός αποτελεί πιο αποτελεσματικό εργαλείο για την κοινωνική προστασία των εργαζομένων που τον λαμβάνουν, ενώ παράλληλα έχει και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά, όπως αποτυπώνεται στην επίδρασή του στην παραγωγικότητα της εργασίας. Η κατάλληλη ενίσχυση του κατώτατου μισθού εξασφαλίζει ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για τους χαμηλά αμειβόμενους και διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για μια δίκαιη, βιώσιμη και χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς οικονομική μεγέθυνση.

Παράρτημα

Ο προσαρμοσμένος στις εισαγωγές αποπληθωριστής ΑΕΠ

Η συνήθης πρακτική για την αποτύπωση της επίδρασης των συνιστωσών κόστους στον αποπληθωριστή ΑΕΠ προκύπτει από την ταυτοτική σχέση ΑΕΠ-πλευρά εισοδήματος (βλ. Εξίσωση 1), τα μέρη της οποίας διαιρούνται με το πραγματικό ΑΕΠ. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να εκτιμηθούν τα μερίδια των μισθών, των κερδών και των καθαρών έμμεσων φόρων στον αποπληθωριστή ΑΕΠ (βλ. Εξίσωση 2). Σημειώνεται ότι *p* είναι ο αποπληθωριστής ΑΕΠ, *Y* το πραγματικό ΑΕΠ, *W* οι μισθοί που καταβλήθηκαν τη συγκεκριμένη περίοδο, *F* τα αντίστοιχα κέρδη και *NIT* οι καθαροί έμμεσοι φόροι.

$$pY = W + F + NIT \quad (1)$$

$$p = \frac{W}{Y} + \frac{F}{Y} + \frac{NIT}{Y} \quad (2)$$

Το πρόβλημα με την Εξίσωση (2) είναι ότι δεν λαμβάνει υπόψη την επίδραση της τιμής των εισαγόμενων προϊόντων τα οποία χρησιμοποιούνται για καταναλωτικούς, επενδυτικούς ή εξαγωγικούς σκοπούς. Γι' αυτόν τον λόγο, συνήθως το μερίδιο κέρδους φαίνεται τεχνητά αυξημένο λόγω της απουσίας της τιμής των ενδιάμεσων εισαγόμενων προϊόντων από τις εκτιμήσεις (βλ. σχετικά Lavoie, 2023). Για την αντιμετώπιση αυτής της αδυναμίας προστίθενται και στις δύο πλευρές της ταυτοτικής σχέσης (1) οι εισαγωγές (βλ. Εξίσωση 3), με το p_m να αντανακλά τον αποπληθωριστή εισαγωγών και το *M* τις πραγματικές εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών.

$$pY + p_m M = W + F + NIT + p_m M \quad (3)$$

Με αυτή την προσθήκη διατηρούνται οι ταυτοτικές ιδιότητες της Εξίσωσης (1) και τώρα η αριστερή πλευρά της Εξίσωσης (3) αποτυπώνει το σύνολο των χρήσεων στην οικονομία (προϊόντα που παράχθηκαν εγχωρίως και προϊόντα που εισήχθησαν) και η δεξιά το μερίδιο της εργασίας, του δημόσιου τομέα, του κεφαλαίου και του εξωτερικού τομέα στο συνολικό προϊόν της οικονομίας. Μέσα από ανακατατάξεις προκύπτει η Εξίσωση (4), στην οποία rel_m είναι η σχετική τιμή των εισαγωγών προς τις εγχώριες τιμές. Σε αυτή τη μορφή η εξίσωση μπορεί να αναδείξει με μεγαλύτερη ακρίβεια την επίδραση των συνιστωσών κόστους στον αποπληθωριστή ΑΕΠ (βλ. επίσης Taylor and Barbosa-Filho, 2021).

$$p = \frac{W}{(Y + rel_m M)} + \frac{F}{(Y + rel_m M)} + \frac{NIT}{(Y + rel_m M)} + \frac{p_m M}{(Y + rel_m M)} \quad (4)$$

Βιβλιογραφία

- Alvarez, R. and Fuentes, R. (2018). "Minimum wage and productivity: Evidence from Chilean manufacturing plants", *Economic Development and Cultural Change*, 67(1), pp.193-224.
- Anker, R. and Anker, M. (2017). *Living Wages Around the World. Manual for Measurement*, Cheltenham UK, Northampton USA: Edward Elgar.
- Croucher, R. and Rizov, M. (2012). "The impact of the national minimum wage on labour productivity in Britain", *E-Journal of International and Comparative Labour Studies*, 1(3-4), pp. 263-289.
- ΕΕ (2022). *Οδηγία (ΕΕ) 2022/2041 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για επαρκείς κατώτατους μισθούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, ΕΕ L 275 της 25.10.2022.
- Eurofound (2018). *Concept and Practice of a Living Wage*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- ILO (2019). "ILO Centenary Declaration for the Future of Work. International Labour Conference. 108th Session", Geneva: International Labour Office.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2021). *Η πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό το 2021*, Αθήνα.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2022α). *Η πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό το 2022*, Αθήνα.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2022β). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια έκθεση*, Αθήνα.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2023). *Η πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό το 2023*, Αθήνα.
- Lavoie, M. (2023). "Profit inflation and markups once again", Institute for New Economic Thinking, 15th June 2023, https://www.ineteconomics.org/perspectives/blog/profit-inflation-and-markups-once-again.
- Lavoie, M. and Stockhammer, E. (2013). *Wage-led Growth: An Equitable Strategy for Economic Recovery,* London: Palgrave Macmillan UK.
- Mayhew, K. and Neely, A. (2006). "Improving productivity – opening the black box", *Oxford Review of Economic Policy*, 22(4), pp. 445-456.
- McLaughlin, C. (2009). "The productivity-enhancing impacts of the minimum wage: Lessons from Denmark and New Zealand", *British Journal of Industrial Relations*, 47(2), pp. 327-348.
- Taylor, L. and Barbosa-Filho, N.H. (2021). "Inflation? It's import prices and the labor share!", *International Journal of Political Economy*, 50(2), pp. 116-142.
- ΥΠΟΙΚ (2023). *Κρατικός Προϋπολογισμός 2024. Εισηγητική Έκθεση*, Αθήνα: Υπουργείο Οικονομικών.

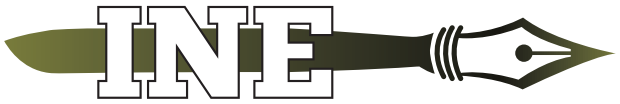

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Εμμ. Μπενάκη 71Α, Τ.Κ. 10681, Αθήνα, Τηλ: 210 3327710, Fax: 210 3304452

INE - ΓΣΕΕ www.inegsee.gr info@inegsee.gr